Adem Handžić

GAZI HUSREV-BEGOVI VAKUFI U TEŠANJSKOJ NAHIJI U XVI STOLJEĆU

Dr. ADEM HANDŽIĆ

GAZI HUSREV-BEGOVI VAKUFI U TEŠANJSKOJ NAHIJI U XVI STOLJEĆU

U prvo vrijeme turske vlasti, sve do tridesetih godina XVI stoljeća, pa i kasnije, tešanjsko područje je zbog svog isturenog graničnog položaja prema ugarskim posjedima i zbog mijenjanja gospodara ostalo sasvim maglovito. Prvobitno se nalazilo u okviru "kraljevstva bosanskog" [1], koje je kao tampon državica egzistiralo, koliko se dosada zna, između 1465. i 1476. godine. [2] Ta oblast je, prema Thalloczy-u, obuhvatala šest utvrđenih gradova. [3] Kako se čini, njeno središte je, prema nekim podacima najranijih turskih popisa, bio upravo grad Tešanj, a protezala se između turskih i ugarskih posjeda, usijecajući se između dviju ugarskih banovina, srebreničke i jajačke. Po svemu se čini, međutim, da se ono teritorijalno podudaralo sa ranijom oblašću člana bosanske kraljevske loze Kotromanića, vojvode Radivoja, i sasvim je moguće da je ta oblast već od 1463. bila ostavljena nasljednicima poginulog Radivoja da njome upravljaju kao "kraljevi bosanski". Likvidacijom tog stanja, 1476. godine, Turci su zauzeli gradove Maglaj, Doboj i Tešanj, dok su, čini se, Mađari uspjeli da zaposjednu sjevernija područja. Zbog strategijske važnosti te oblasti Turci zatim usmjeravaju ovamo i koloniziraju brojnije skupine vlaha - stočara da čuvaju tu krajinu. Naročito su tada vlasi iz Hercegovine i Crne Gore bili naselili maglajsko područje, i to u toj mjeri da je prije 1489. bio donesen i poseban zakon o maglajskim vlasima. [4] Nešto poslije te godine Mađari su uspjeli da povrate Tešanj, pa se u mirovnom ugovoru između Turske i Ugarske od 20.VIII 1503. godine ne navodi u turskoj vlasti, a navode gradovi Maglaj i Doboj. [5] U ugarskoj vlasti Tešnj je ostao do pada srebreničke banovine (1512) [6], a prema ugarskom istoričaru Ištvanfiju

---

1. A. Handžić, Nahija Brod krajem XV i početkom XVI vijeka, Radovi III, izdanje Muzeja grada Zenice, Zenica 1973.
2. S. Ćirković, Vlastela i kraljevi u Bosni poslije 1463. godine, Istorijski glasnik Srbije, broj 3, 1954, 123-131.
3. Thalloczy -Šufflay, Povijest Jajca (1450-1527), Zagreb, 1916.
4. Kanuni i kanun-name (iz XV i XVI vijeka), izdanje Orijentalnog instituta Sarajevo, 1957, str. 13-14.
5. Belleten XXII, Ankara 1958, br. 87, str. 369-390.
6. G. Pray, Epistolae procerum regni Hungariae I, 1490-1531, Požun 1806, str. 81; V. Klaić, Povijest Hrvata II, sv. 3, str. 250.

do 1520. godine.[7] Bašagić, međutim, navodi da je tek Husrev–beg definitivno povratio Tešanj, u proljeće 1521 godine.[8].

Definitivno osvojeno tešanjsko područje bilo je prvobitno pripojeno maglajskoj nahiji. To je jasno ne samo iz činjenice što se u popisu iz 1528–30. godine pored maglajske ne spominje i tešanjska nahija, premda su tim popisom bila obuhvaćena i znatno zapadnija područja od Tešnja, nego se u fermanu od 23. jula 1533. godine, povodom izdavanja carske *temliknáme* Husrev–begu, izričito navodi tešanjsko područje u okviru maglajske nahije.[9] Međutim, u samoj Husrev–begovoj vakufnami iz približno istog vremena, za tešanjsko područje se kaže da je u tešanjskoj nahiji,[10] pa je jasno da je tešanjska nahija približno u to vrijeme administrativno formirana. Sama ta činjenica jasno govori da se turska vlast na tešanjsko područje proširila iz Maglaja, odnosno govori ujedno da su maglajski vlasi znatno doprinijeli osvojenju Tešnja, u čije su se područje zatim proširili i naselili. Maglajski vlasi, koji su pripadali sandžak–begovu hasu, još i prije 1516. godine bili su se proširili u susjedne nahije: Ozren, Trebetin (područje s lijeve strane Bosne, nasuprot Maglaju), zatim u nahije Usoru (područje zapadno od Tešnja, između Usore i Male Usore) i Vrbanju (Kotor–Varoš).[11]. A to znači, da ako do te godine tešanjsko područje i nije bilo potpalo pod tursku vlast, ono je već dobrim dijelom bilo zaobiđeno i okruženo. Ovdje, uvodno samo napominjem te činjenice, koje su općenito važne. One doprinose boljem razumijevanju demografske i privredne strukture tešanjskog područja u ovom ranom periodu.

Zbog relativno dugo vremena nestabilizovane političke situacije na toj krajini, mi nemamo jasnu predodžbu o tešanjskoj nahiji ni iz opširnog popisa bosanskog sandžaka od 1540–42. godine, premda su sama njena varoška naselja, Tešanj i Doboj, bila pojedinačno popisana kako 1528–30, tako i 1540–42. godine.[12] Tek popisom iz 1570. godine imamo jasan teritorij tešanjske nahije i pregled naselja u njenim okvirima.[13] Moguće je ta šutnja prvih popisa dolazila i otuda što je Husrev–begov vakuf, osnovan početkom četvrtog decenija, obuhvatao u toj nahiji većinu naseljenih mjesta, koja su zbog toga bila privilegovana *(serbest)* od bilo kakvih popisivanja i miješanja u to pitanje.

I

Prije spomenutih popisa iz druge polovine XVI stoljeća nije bilo moguće pružiti jedan analitički pregled svih dobara i prihoda toga vakufa koji su postojali u Sarajevu, tešanjskoj i jajačkoj nahiji, kao i u Kliškom sandžaku, u području između tvrđava Kličevca i Ostrovice. Jedan takav pregled važan je zbog toga što su u vakufnami (za džamiju, imare i hanikah u Sarajevu), perfektuiranoj u prvoj dekadi džumada 938. (11–20.

---

7. N. Isthuanffius, Regni Hungarici historia, pp 51,65–Coloniae Agripinae, MDCLXXXV.
8. S. Bašagić, Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1900, 27.
9. F. Spaho, Vakufname i drugi dokumenti, Spomenica Gazi–Husrev–begove četiristogodišnjice, str. XXIII–IV.
10. F. Spaho, isto, str. IV i XV.
11. Istanbul, Basbakanlik Arsivi (BBA), Tapu defter (DT)
12. BBA, DT No 156, fo 365; TD No 211, fo 365–66. Folie deftera citiram prema fotokopijama u Orijentalnom institutu, Sarajevo
13. BBA, DT, No 415, fo 168–185.

XII 1531.) godine, vakufske zemlje zavedene kratko, uglavnom kao mezre (obradiva zemljišta, selišta) i čifluci.[14] Iz navedenih deftera, međutim, jasno se vidi da su se te ranije mezre i čifluci kasnije razvile u posebna naselja za koja imamo podatke o demografskoj i privrednoj strukturi, kao i o konkretnim finansijskim prihodima.[15] Zatim, tokom vremena stanje vakufa se mijenjalo. Vakufskih imanja u Kliškom sandžaku nestalo je gubljenjem turskih posjeda za vrijeme bečkog rata/1681 - 1696 /, dok su na drugim stranama uzurpacijama posjedi bili smanjeni. Štaviše, država je za vrijeme istog rata uzela iz blagajne tog vakufa i svu zatečenu gotovinu, koja je bila značajna.[16] Za istoriju tog vakufa jedan ovakav pregled važan je posebno zbog toga što pruža konkretne novčane prihode. Upoređujući te podatke sa cjelokupnim stanjem toga vakufa, utvrđenim i zavedenim u opširnom popisu bosanskog sandžaka iz 1600. godine,[17] mi saznajemo vrijednost i udio pojedinih vakufskih imanja u odnosu na cjelokupne prihode tog vakufa. Ukratko, na ovaj način možemo saznati kakav su značaj imali prihodi u tešanjskoj nahiji u odnosu na cjelokupno stanje Husrev-begova vakufa iz te godine. Spomenuti obračun, opet, vrlo je važan zbog toga što iz ranijeg perioda, sve do 1760. godine, nije bio poznat ni jedan kompletan obračun ovog vakufa.[18] Taj tekst, kao izvor, zaslužuje zbog toga i poseban osvrt, ali o tome izvoru na drugom mjestu, kasnije. Na kraju, analitička obrada svih vakufskih sela u tešanjskoj nahiji iz XVI stoljeća predstavlja i prilog istorijskom rasvjetljavanju ovog kraja uopće.

Prije zavještanja Husrev-beg je bio posjednik-držalac u vakufnami navedenih zemalja. Iz teksta carske temlikname (darovnice), odnosno fermana izdatog u I dekadi muharrema 940. (23.VII-1.VIII 1533), vidi se da je ranije Husrev-beg držao kao zakupnik sve zemlje koje mu je car darovao, tj. u defteru su dotle vođene kao *mukata'a*, ili ih je bio otkupio od drugih lica kao čifluke i mezre. Tekst *vakufname* i *temlikname* o vakufskim zemljama u tešanjskom području jasno govori o još nestabilizovanim prilikama i nenaseljenim područjima. Ti spomeni u vakufnami su ujedno i najraniji izvori o seoskim naseljima u tome području. Budući da su izdavanjem tih izvora toponimi ostali nejasni, i neubicirani, te kako su se ta mjesta sada pomoću popisnih deftera mogla bolje utvrditi, to adekvatniji prevod tog teksta u vakufnami glasi: "*Isto tako u nahiji tešanjske tvrđave u kadiluku Brod uvakufio je (Husrev-beg) imanje zvano čifluk Muhameda Čelebije, sina Ahmed-begova, sa svime što mu pripada, te mezru poznatu pod imenom Omanjska, i sve mezre u toj nahiji kupljene od Ahmeda vojvode zvane Planje, kao i mezre u blizini spomenute tvrđave Tešnja poznate pod imenom: Kuzmadina, Gornja i Donja Modriča i Česlica (?) ...*"[19] Taj tekst u spomenutom fermanu o *temliknami*[20], nešto drugačije glasi: "... *u bosanskom sandžaku u maglajskoj nahiji, u blizini tvrđave Tešnja mezre zvane: Kuzmadina, Donja i Gornja Modriča i Česlica, te puste zemlje sela Omanjske, kao i zemlje sela Planje koje se nadovezuju na spomenute mezre ...*"

Datiranje navedenih dvaju dokumenata nije jasno. Carska *temliknama* je morala da prethodi *vakufnami*. Međutim, prema izdatim izvorima, navedeni ferman o *temlik-*

14. F. Spaho, u Spomenici, str. I-XXIII.

15. BBA, TD, No 415, fo 168-185; TD, No 479, fo 275-281.

16) H. Kreševljaković, u Spomenici, str. 102

17) BBA, DT, No 479, fo 347.

18) Spomenica, str. 101.

19) Up. Spomenica, str. IV, XV.

20) Spomenica, str. XXIII-IV. Tu je dat samo rezimiran prevod.

nami (faktički *temliknama)* datiran je između 23.VII i 1.VIII 1533. godine [21], dok je vakufnama, koja nesumnjivo govori o istim nekretninama, napisana u prvoj dekadi džumada I.938. (11–20.XII 1531) godine. Prema tome, izlazilo bi da je *vakufnama* izdata godinu i sedam mjeseci prije *temlikname,* što je nemoguće. Nešto ovdje treba korigirati, ali ne raspolažem s originalima navedenih izvora niti drugim pouzdanim izvorima. Treba spomenuti da je još jedan dokumenat iz carske kancelarije, usko vezan s *temliknanom,* prethodio *vakufnami.* To je dokumenat o tačno određenim granicama, tzv. *sinornama.* Ta dva dokumenta su vjerovatno izdata istovremeno.

Velika je razlika između kratko formulisanih posjeda u *vakufnami* i znatno potpunijih podataka o tim zemljama i naseljima koje pružaju opširni popisni defteri iz druge polovine XVI vijeka, tj. 40, odnosno 70 godina kasnije. Do popunjavanja i naseljavanja tešanjske nahije novim, stočarskim, odnosno filuridžijskim stanovništvom, tzv. vlasima, došlo je još za života Husrev–begova (prije 1541). Kao sandžak–beg bosanski, koji je između 1520. i 1541. u dva puta vršio tu službu u Bosni i koji je najviše doprinio širenju turskih granica na zapadnim stranama, imao je, prije svega, na umu učvršćenje vlasti i čuvanje turskih graničnih područja. Ustvari, sve Husrev–begove zemlje u tešanjskoj i jajačkoj nahiji, kao i one u skradinskom kadiluku (između Kličevca i Ostrovice) u vrijeme kada ih je zavještao, krajem 1531. godine, predstavljale su isturena granična područja. Zbog toga je on u sva tri ta područja doselio vlaško filuridžijsko stanovništvo, čije su zasluge u čuvanju graničnih područja i učvršćenju turske vlasti dobro poznate.

U popisima iz 1570. kao i 1600. godine, tešanjska nahija se pojavljuje kao srednje rasprostranjeno i naseljeno područje sa sjedištem nahijskih organa u Tešnju. Obuhvatala je dva utvrđena grada, 45 seoskih naselja (sela i zaseoci) i 5 mezri. Ispod utvrđenih gradova Tešnja i Doboja zatečena su malena varoška naselja, od kojih je tešanjsko bilo značajnije. U obadva su bile podignute carske džamije. Kako se vidi iz spomenutih popisa, dobojska džamija nazvana je "Selimija" [22], tj. podignuta je za vlade Selima I (1512–1520). Činjenica je, međutim, da Doboj nije tek u tome vremenu potpao pod tursku vlast nego, kako je istaknuto, znatno ranije. Dobojska "Selimija" podignuta je pri ulazu u tvrđavu, oko koje se razvila stara čaršija. Tešanjska prva džamija bila je, međutim, podignuta u samoj tvrđavi, u njenom centralnom dijelu, ispod koje je bio smješten magacin hrane. To je, zapravo, bila vojnička carska džamija, čije se ime u izvorima ne navodi.[23] Ona je, svakako, bila podignuta za vlade Sulejmanove, tj. nešto poslije 1520.godine (Sulejmanija).

Kao gradska naselja Tešnj i Doboj se relativno sporo razvijaju zbog svog graničnog položaja. Za rani razvitak Tešnja osobito je bio zaslužan Husrev–begov *vojvoda Ferhad Čelebija, sin Iskenderov,* koji se tako spominje kao timar–sahibija 1530. godine. [24] On je sigurno identičan s tešanjskim hajrat–sahibijom Ferhad–begom. Kao vojno–administrativni organ u tešanjskoj nahiji bio je ujedno i lični Husrev–begov nadzornik na njegovim posjedima; odnosno vakufskim zemljama. U podgrađu tešanjske tvrđave podigao je značajnu džamiju, oko koje se razvila čaršija, a vjerovatno je utemeljio i druge ustanove. Ta džamija, koja je, po svoj prilici, bila presvođena kupolom, zvana "Ferhadija" ili "Čaršijska", ostala je stalno glavna i po svojoj arhitekturi najznačajnija džamija u Tešnju.

---

21) Spomenica, str. XXIII–IV.

22) BBA, TD; No 479, fo 284

23) BBA, Maliye No 15730/1–2.

24) BBA, TD, No 157, fo 344.

Ne zna se odakle je bio Ferhad–beg. Nešto ga je, ipak, vezalo za tešanjski kraj Svakako je duže vremena ostao u navedenoj službi. Otac mu Iskender, bio je u sličnoj službi. Jednom (1530) se spominje kao *subaša* (tj. sandžak–begov policajni organ), dok se na drugom mjestu u istom izvoru spominje i kao *ćehaja* (zamjenik), ali se ne navodi kojeg funkcionera. Sigurno je da je Skenderov sin Ferhad–beg živio u Tešnju, u vrijeme kada je Husrev–beg zavještao svoje posjede. Godine 1530. zapisan je. *"Čifluk Ferhada Čelebije, sina Iskendera, subaše, u blizini Tešnja koji su činile mezre Jablanica i Čagljevići i druge zemlje maglajske nahije"*. Na tim čiflučkim zemljama bilo je zabilježeno 12 domaćinstava (5 muslimanskih i 7 kršćanskih kuća) uglavnom doseljenih sa strane: četvorica iz brodske nahije (Zenica), dvojica iz sarajevske nahije (iz Vogošće), jedan iz lašvanske, a jedan iz visočke nahije. Godišnji porez sa tog čifluka iznosio je 996 akči. [25)]Istovremeno je Ferhad Čelebija, Iskenderov, imao još jedan znatno veći čifluk u livanjskoj nahiji.[26)]

Ferhad–beg je umro u Tešnju početkom 1568. godine i pokopan pred svojom džamijom. Na oštećenom, ali ipak uspravnom nišanu, koji stoji na uzdignutom sarkofagu nasuprot džamijskih vrata, moglo se pročitati da tu leži: *Ferhad, sin Iskenderov, umrо 29. redžepa 975*, što odgovara 29. januaru 1568. godine.[27)] Iz tih podataka proizlazi da je vojvoda Ferhad znatno nadživio Husrev–bega. Svakako je proživio vijek dulji od 60 godina, dok se kao spahija spominje još 1528. godine.

Očito je da su vojvode i subaše u ono vrijeme predstavljale značajnije faktore u graničnim oblastima. Iz citiranog teksta *vakufname* vidjeli smo da je upravo Husrev–beg u tešanjskom kraju otkupio neke zemlje(Planje i druge mezre) od ranijeg vojvode Ahmeda, pa se upravo čini da je Ferhad–beg u ovom kraju naslijedio spomenutog vojvodu Ahmeda. Ferhad–beg je za Tešanj predstavljao njegova prvog vakifa i stvarnog osnivača muslimanskog gradskog naselja u podgrađu tešanjske tvrđave.

O Ferhadovu porijeklu ne može se ni danas ništa više reći nego se dosada znalo. Iznošena su mišljenja da se ovdje radi o Ferhad–begu, sinu Skender–bega Ulamapašića, kome je ujedno pripisivano osnivanje tri džamije "Ferhadije" u Bosni – u Sarajevu Tešnju i Žepču.[28)] Tako je pisao Muvekit[29)], a prema njemu i Bašagić[30)]. Međutim, takvo stanovište je djelomično odbačeno rasvjetljavanjem utemeljitelja sarajevske "Ferhadije". Utvrđeno je, naime, da je "Ferhadiju" u Sarajevu podigao bosanski namjesnik Ferhad–beg Vuković–Desisalić, izdanak bosanske srednjovjekovne vlasteoske porodice Desisalića, godine 1561–2.[31)] Zna se, također, da je u isto vrijeme (1568) živio u Sarajevu Ferhad–begov brat, vojvoda Ivan Desisalić.[32)]

---

25) BBA, TD, No 157, fo 484.

26) Isto.

27) M. Mujezinović, Konzervacija nadgrobnog spomenika Ferhada, sina Skenderova u Tešnju, Naše starine VI, Sarajevo 1959, 247–249.

28) Četvrta "Ferhadija" je ona u Banjoj Luci. Ona ima originalni natpis i sačuvanu vakufnamu, tj. pouzdano se zna da je nju podigao bosanski sandžak–beg i kasniji begler–beg Ferhad–beg Sokolović, godine 1579.

29) Salih Hadžihusejnović zv. Muvekit, Tarih-i Bosna I, 150 (rukopis u Gazi Husrev–begovoj biblioteci, Sarajevo).

30) S. Bašagić, Znameniti Hrvati, str. 19.

31) Đ. Mazalić, Nekoliko starih slika, GZM LIV, 1942, 218; H. Šabanović, Bosanski namjesnik Ferhad–beg Vuković–Desisalić, Zbornik Filozofskog fakulteta, knj. IV–1, Beograd 1957, 113–127 M. Mujezinović, Turski natpisi u Sarajevu iz XVI vijeka, POF II, 1951, 110.

32) Mazalić, isti.

Ostaje još da nešto kažemo o tome koliko je opravdano identifikovanje tešanjskog Ferhad–bega s Ferhad–begom Ulampašićem, tj. sa unukom bosanskog sandžak–bega Ulama–bega (paše). Već je ranije Kreševljaković izrazio sumnju u ispravnost takve identifikacije.[33] Zna se da je Ulama–beg, porijeklom Perzijanac, bio u Bosni sandžak–beg u vremenu od 1541. do 1553. godine. Njegov sin Skender–beg bio je sandžak–beg pakrački, a zatim sandžak–beg požeški, na kome je položaju i poginuo 1580. godine.[34] Dalje, uporedimo li te podatke s podacima koje smo istakli o tešanjskom Ferhad–begu, tj. uzmemo li da je "vojvoda Ferhad–beg" 1528. godine imao samo 20 godina kada se spominje kao timar–sahibija, i uzmemo li minimalnu razliku od 20 godina između njegova oca Skender–bega, onda bi Skender–beg (ako je Ulamapašić) 1580. godine, kada je poginuo, imao 92 godine, odnosno 12 godina bi nadživio sina Ferhad–bega. Teško je, dakle, prihvatiti da je Skender–beg doživio toliku starost i još uvijek vršeći aktivnu službu kao sandžak–beg poginuo na tome položaju. Prema tome, vrlo malo je vjerovatno da bi tešanjski Ferhad–beg mogao biti identičan s Ferhad–begom, unukom sandžak–bega Ulama–bega.

Seoska naselja tešanjske nahije, poredana uglavnom onako kako su popisana u navedenim izvorima, jesu: Trepče, Čečava, Kruševica i Osredci, Brići i Bilo Bučje, Snjegotina, Planje sa mahalom (zaseokom) Mrkotić; Gornja Modriča ili Kalošević s mahalama: Kruščica, Donja Radnja, Gornja Radnja i Cerovica; Donja Modriča ili Ukrinica s mahalama: Hlib, Hrastuša i Osivica; Omanjska s mahalama: Nakljevići, Lešica? (Lešnica) i Vranjak; Česlica? ili Pojezna s mahalama: Dedelovci, Brestovo, Donja Ostružnja, Gornja Ostružnja i Crnica (danas Crnča), zatim: Gornje Ularice, Mravići, Šije, Lepenica, Hrvatin, Kreševo, Mošev Lug, Salići (mezra), Dobro Polje (mezra), Donje Čenare? (Kenare), Osinja, Sivša, Ravna Bistrica, Mladoševica (mezra), Dugobrad, Mekiš, Raduša, Tugavići ili Vukojevići, Vukovo, Badanj (mezra) Stanovići blizu Jablanice (mezra) i Malkovac (vjerovatno današnji Miljkovac) blizu Ularica.

Husrev–begovu vakufu pripadala je polovina od navedenog broja naselja, tj. 21 naselje počevši od sela Planje pa završno s mahalom Crnčom. Upoređujući ta naselja s tekstom u vakufnami vidimo da su ona u početku spominjana samo kao mezre (selišta) koje su prije 1570. naseljene i sve prerasle u značajnija sela koja su redovito imala i svoje mahale ili zaseoke. Na ovaj način, a naročito tamo gdje su navedena dva imena, bilo je olakšano njihovo ubiciranje. Tako, danas nije poznat naziv Modriča, ali su poznata sela pod njihovim drugim imenima: Kalošević (G. Modriča) i Ukrinica (D. Modriča). Isto tako su nam poznate njihove navedene mahale, koje danas predstavljaju poznata i zasebna sela. Također danas nije poznat stari naziv sela Pojezne, odnosno nije sigurno ni čitanje starog naziva *Česlica*, ali znamo da je to današnje selo Pojezna. Jedino nije jasno na koje se naselje, ili naselja, odnosio stari naziv mezre, odnosno čifluka "Kuzmadina". Štaviše, prema formulaciji u popisu iz 1570. godine, "čiflukom Kuzmadina" (Kuzmadanje) nazivaju se sva vakufska sela u toj nahiji.[35] Tako je, prema tome, kao i prema popisu iz 1600.

32) Mazalić, isto.

33) H. Kreševljaković, Žepče, Sarajevo 1936, str. 6

34) H. Šabanović, isto, str. 115, 119.

35) Sami naziv Kuzmadina baca svjetlo na prilike prije turske vlasti. Poznato je da je u porječju Usore postojala srednjovjekovna župa "Kuzmadanjska" (od sv. Kuzmo i sv. Damjan) lat. Cosmadan. (napretkova Povijest Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1942, str. 749), ali se nije konkretnije znalo gdje se nalazila crkva posvećena tim svecima, odnosno gdje je bilo sjedište župe. Ubikacija tog toponima zahtijeva posebno ispitivanje, što spomeni u turskim izvorima to donekle olakšavaju. O tome kasnije na drugom mjestu.

godine, Husrevbegovom vakufu pripadalo pet značajnijih sela i 16 njihovih zaselaka. Ta glavna sela su: Planje (danas Orašje Planje i Džemilić Planje), Kalošević, Ukrinica, Omanjska i Pojezna. Sve su to sela koja se protežu na sjeverozapadnoj i sjevernoj strani od Tešnja. Ni jedno se, međutim, ne nalazi u neposrednoj blizini toga grada, kako bi se to iz stilizacije u vakufnami moglo razumjeti. Prostrana područja Kalošević, Ukrinica, Omanjske i Pojezne obrasla su bogatim šumama. Tu su poznate šume Krnjin i Dubrave od kojih je Husrev-begov vakuf za vrijeme Austrije i sve do Drugog svjetskog rata imao velike koristi.

II

Šta je sve konkretno pripadalo Husrev-begovu vakufu od prihoda u navedenim selima tešanjske nahije najbolje govori tekst koji je u defterima iz 1570. i 1600. naveden na početku popisa vakufskih sela. Karakteristično je to što se svi ti prihodi zavještuju za troškove imareta. Donosim u cjelini taj tekst prema popisu iz 1570. godine kao i srpskohrvatski prevod:

وقف

عمارت مرحوم خسروبك درنفس سراى قوزمادانيه
چفتلك ايله معروف يرلردر عمارت مزبوره يه وقف اولان
قرا و محلاتده واقع اولان يوه و قاچقون وبيت المال ومال
غايب ومال مفقود ورسم جرم جنايت و رسم اغنام وغلات
وساير بادهوا وطيارات وباقى متوجهات ومتعلقات كافهٔ
محصولات شرعيه وعامهٔ عايدات عرفيه سيله بجملة الوجوه
ومجموع الجهات سربست ممنوع القلم ومقطوع القدم سعادتلو
پادشاهمز موى اليهه تمليك ايدوب ملك نامهٔ همايون صدقه
اولنوب بعده مشار اليه نفس سرايده بنا ايلديكى عمارت
ومدرسه وخانقاه وكندو تربه سنه وقف ايدوب بالفعل
وقفيت اوزره تصرف اولنمغين وجه مشروح اوزره دفتر
جديده قيد اولنلى سنورى حدودنامهٔ همايونده مسطوردر

"Vakuf imareta umrlog Husrev-bega u samom Sarajevu. To su sela poznata pod imenom: čifluk Kuzmadanje. U selima i mahalama zavještanim spomenutom imaretu prihodi se sastoje: od naknada vlasnika za izdržavanje pronađene odbjegle stoke (yuva), od plaćanja vlasnika za izdržavanje uhvaćenih odbjeglih robova (kačkun), od zaostavština osoba koje umru bez nasljednika (beytul-mal) od imovine duže vremena odsutnih i nestalih lica (gaib ve mefkud), od globa za razne prekršaje, od pristojbi na sitna grla stoke, od poljoprivrednih proizvoda, od drugih uvjetnih pristojbi (bad-i hava), od peradi i drugih sitnih prihoda, od svih šeriatskih i običajnih prihoda u svim oblicima, od svih prihoda povlaštenih područja (serbest) gdje je zabranjeno popisivanje i miješanje u to pitanje (memnu ul-kalem ve maktu ul-kadem), a koja je naš padišah imenovanome darovao i dao mu carsku temliknamu. Nakon toga je Husrev-beg podigao u Sarajevu imaret, medresu, hanikah i vlastito turbe i njima zavještao te prihode. Budući se prihodima raspolaže prema vakufnami, to je na isti način ubilježeno i u novi defter. A, granice vakufskih imanja zavedene su u carskom dokumentu o razgraničenju (sinorname)"[36].

Ako dalje pogledamo analitičku specifikaciju prihoda po pojedinim selima u navedenim defterima vidimo da su vakufu pripadali samo prihodi koji su imali karakter spahijskih prihoda, tj. vakuf se ovdje pojavljuje slično ulozi timar-sahibije, pa mu nisu pripadali i porezi od stanovništva koji su predstavljali državne poreze. Vakufu su, dakle, u principu pripadali naturalni i novčani porezi od poljoprivrede, kao i lični porezi stanovništva vezani za zemlju. Prihodi od poljoprivrednih proizvoda bili su najznačajniji. U navedenom tekstu, međutim, prve stavke (prihodi od izgubljene stoke, od odbjeglih robova, od zaostavštine bez nasljednika, od imetka izgubljenih i nestalih osoba) bile su beznačajne, iznosile su sve skupa prosječno samo 300 akči godišnje.

U svima vakufskim selima uspijevale su iste kulture. Od žitarica: pšenica, mješanac (ječam, raž i drugo) i zob. Od grahorica samo je u Planjama zabilježen ušur od leće *(merdžimek)*. Domaćinstva su imala povrtlarske kulture i mnoga su se bavila pčelarstvom. Od svih prinosa uzimani su ušrovi. U nekoliko sela uspijevalo je i grožđe. Ušrovi od šire (vino) zabilježeni su u selima: Planje, Kruščica, Omanjska, Pojezna i Hlib. Stanovništvo se znatno bavilo i stočarstvom (krupna stoka, ovca i koza), a hrišćanska domaćinstva su gajila redovito još i svinje. Uglavnom sva sela su imala mlinove, tj. proticale su kroz njih ili pokraj njih tekuće vode.

Lični novčani porezi stanovništva koji su u principu pripadali vakufu bili su porezi vezani za zemlju muslimanskih domaćinstava, tzv. *resm-i čift* (i njegove varijante, prema veličini posjeda), kao i porezi hrišćanskih (kršćanskih) domaćinstava i neoženjenih odraslih muškaraca, tzv. *ispendža*. Međutim, hrišćansko stanovništvo naseljeno na vakufskim zemljama nije uopće plaćalo ispendžu, jer je državi plaćalo tzv. *filuriju*, koja je predstavljala ekvivalenat prvenstveno za harač, a i za ispendžu. Tako je davanjem državi filurije otpadala obaveza hrišćanskog stanovništva da plaća vakufu ispendžu. Ono je, istina, plaćalo umanjenu filuriju, samo jedan njen dio, kako ćemo to vidjeti.

U vezi poreza *filurije i resm-i čifta* potrebno je nešto više reći o demografskoj strukturi na ovom području. Stanovništvo se ovdje u drugoj polovini XVI stoljeća dijelilo na dvije osnovne grupe: na ratarsko i pastirsko (vlaško). Već samo plaćanje filurije jasno govori o vlaškom stanovništvu, a iz navedenih deftera vidimo da se radi o posebnoj društvenoj organizaciji, o vlasima podijeljenim na knežine, sa knezovima i primićurima

---

36. BBA, TD, No 415, fo 168; TD, No 479, fo 275.

na čelu, koje su uživale i izvjesnu autonomiju. Više indicija upućuje na zaključak da je tešanjska nahija u cjelini u prelaznom periodu bila opustjela od stanovništva. O tome govori činjenica što je stanovništvo samog grada Tešnja, prema popisu iz 1528–30. godine, bilo najvećim dijelom doseljeno iz centralne Bosne (područja Visoko, Kakanj, Zenica). Spomenuli smo i čifluk Ferhad–begov (Jablanica i Čagljevići) iz iste godine, na kojem je gotovo polovina zatečenih domaćinstava bila doseljena, također iz centralne Bosne. Na to najviše upućuje struktura stanovništva tešanjske nahije iz 1570. i 1600. godine. Prema tim popisima, u većoj polovini sela te nahije živjelo je filuridžijsko stanovništvo. Neka sela bila su popisana kao kompletno vlaška, te su i muslimani, kao i hrišćani, plaćali samo filuriju. To su bila sela: Trepče, Čečava, Brići, Bilo Bučje i Snjegotina. Ona su plaćala punu filuriju, koja je 1570. godine iznosila 150 akči po domaćinstvu, a koja je, usljed opće krize i devalvacije, do 1600. godine bila povećana na 280 akči.

Na vakufskim zemljama naseljeno hrišćansko stanovništvo bilo je također filuridžijsko. Međutim, ono nije plaćalo cijelu filuriju, nego jednu polovinu, odnosno jednu trećinu od punog iznosa filurije, a činilo je veći dio stanovništva tih sela. To drugim riječima znači da je ono u početku bilo uistinu stočarsko–filuridžijsko stanovništvo, ovamo doseljeno, te da se tokom vremena tu sasvim stabilizovalo i već se dobrim dijelom počelo baviti i zemljoradnjom pa je davalo umanjenu filuriju, ali i ušrove od zemljoradnje. Ono je 1570. godine plaćalo filuriju po 70 akči (jednu polovinu). Kasnije, nakon 30 godina, vjerovatno kao rezultat sve većeg bavljenja zemljoradnjom, plaćalo je 90 akči filurije, kada je cijela iznosila 280 akči, tj. davalo je jednu trećinu filurije po domaćinstvu. Da je to stanovništvo ovamo doseljeno govori još jedna vrlo važna činjenica: to su dupli nazivi naselja. Stara imena su ona koja nalazimo spomenuta u vakufnami (mezre: Planje, Omanjska, Kozmadina, G. Modriča, D. Modriča i Česlica), dok sva ostala, imena sela i zaselaka pod kojima su ta naselja i danas poznata, jesu nova imena koja je sa sobom donijelo doseljeno (vlaško) stanovništvo (Kalošević, Ukrinica i Pojezna), tj. imena njihovih ranijih naselja. Takvi primjeri su poznati i na drugim stranama.

Ne postoje zasad kontinuirani izvori od potpadanja pod tursku vlast pa do 1570. godine da bi mogli nešto konkretnije reći i o porijeklu ostalog, ratarskog stanovništva. Po svemu se, međutim, čini da se mnogo ratarsko stanovništvo doselilo ovamo iz područja srednje Bosne, dok se vlaško ovamo proširilo sa istoka, od strane Maglaja (iz nahija Maglaja, Trebetina i Ozrena). Da su tešanjski vlasi, koji su 1570. činili jednu knežinu, pripadali istoj skupini maglajskih vlaha jasno je ne samo zbog toga što je tešanjska okolina u početku i bila u okviru maglajske nahije, nego više stoga što je kasnije i sjedište kneza tih vlaha bilo u selu Trepču, koje je (poslije 1530) graničilo s maglajskom nahijom. Knez u Trepču zvao se Antol, sin Radivoja. Prethodnice te knežine, međutim, otišle su bile odatle daleko na zapad (sela Čečava, Kruševića, Osredci, Brići, Bilo Bučje i Snjegotina) u kojem se pravcu, uostalom, i kretalo to pastirsko stanovništvo ove oblasti nakon pada jajačke banovine (1528). Primićuri, podređeni trepčanskom knezu, spominju se u slijedećim selima: u Čačavi – Olivir, sin Boška; u Briću sa Bilim Bučjem – Vujica, sin Vukca i u Snjegotini – Grujica, sin Radoslava. Toj istoj knežini je, svakako, pripadalo i pastirsko stanovništvo nastanjeno i stabilizovano u selima Husrev–begova vakufa, samo se tu primićuri ne spominju.

Poslije 1570. filuridžijsko stanovništvo se i dalje ovamo doseljavalo, čiji se broj do 1600. godine znatnije bio povećao. Zbog toga, na zapadnoj strani tešanjske nahije nastaju nove knežine pa nove knezove sretamo u selima Briću i u Snjegotini. To pas-

tirsko stanovništvo prelazilo je na islam istim procentom kao i ono ratarsko (koje nije bilo filuridžijsko), i to negdje manje a negdje više. U naseljima bliže Tešnju, koji je već odavno bio dobio status muslimanske kasabe, islamizacija je bila intenzivnija. Tako je vlaško stanovništvo sela Trepče prije 1600 godine bilo sve prešlo na islam. Istina, ono je tada brojalo samo 15 domaćinstava, i sva su imala baštinske zemlje. Knezu je bilo ime Oruč. U selu Čečavi, koje je znatno udaljenije, bilo je samo 6 muslimanskih kuća, od ukupno 31 kuće.[37)]

Ovi vakufski posjedi imali su donekle izuzetan tretman. U to pitanje se nikakav organ nije smio miješati. O tome je u defteru zabilježeno slijedeće:

ذكر اولان قرا و محلات ممنوع القلم ومقطوع القدم عمارت
مزبوره يه وقف اولوب سنورنده ساكن اولان كفره نك
جزيۀ شرعيه لرى بدلى يتمشر اقچه رسم فلوريلرى ميرى ايچون
ضبط اولنور

"Popisivanje spomenutih sela i mahala je zabranjeno, kao što je zabranjen i pristup u ta naselja–zavještana su spomenutom imaretu. Od hrišćanskih stanovnika tih naselja zadržana je za državu filurija od 70 akči kao zamjena za harač". Takva bilješka je, naime, sadržana u obadva popisa, iz 1570, kao i iz 1600. godine, s tom razlikom što u posljednjem popisu umjesto 70, stoji 90 akči. Razlog je bio taj što su u tome međuvremenu cijene uopće bile povećane pa, prema tome i iznos filurije.

Mislim da će podaci koje nalazimo u navedenim popisima o naseljima, stanovništvu i prihodima Husrev–begova vakufa najpreglednije biti prezentirani u slijedećem tabelarnom pregledu. Na taj način će biti izbjegnuta izvjesna ponavljanja. Ta naselja su slijedeća

Prezentirani tabelarni pregled pruža višestruke podatke. Osim konkretnih novčanih podataka po selima o prihodima Husrevbegova vakufa u periodu između 1570. i 1600. godine, još su važniji oni podaci koji govore o razvitku naselja i kvantitetu naseljenosti. Naseljavanje ovog područja vidljivo je ne samo u komparaciji podataka o stanovništvu pojedinih sela i mahala iz navedenih godina nego je posebno uočljivo tamo gdje se izvjesna naselja tek rađaju. Tako su *Hlib* (danas Ljeb), mahala sela G. Modriče ili Kaloševića, kao i *G. Ostružnja,* mahala sela Česlice ili Pojezne naseljene poslije 1570. godine, tj. u tome popisu se još ne spominju, nego se prvi puta javljaju u popisu iz 1600. godine. Isto tako mahala *Crnica* (Crnča) još i 1600. godine navodi se kao *pusta.*

Kompariramo li rekapitulativne iznose navedenih godina upada u oči činjenica da se broj muslimanskih domaćinstava u zadnja tri decenije XVI stoljeća nije niukoliko povećao, štaviše neznatno je opao. To konkretno znači da se u to vrijeme proces islamizacije u tom području razvijao s vrlo usporenim tempom. Budući da u to vrijeme pa-

37) BBA, TD, No 479, fo 275.

PREGLED NASELJA HUSREV-BEGOVA VAKUFA U TEŠANJSKOJ NAHIJI
IZMEĐU 1570. i 1600. GODINE

Red. broj	Godina	Naselja	Stanovništvo: Muslimani Domova	Muslimani Mudžer.	Hrišćani Domova	Filurija (državni porez)	Prihod vakufa (Naturalni i novčani porezi, osim filurije)
1	1570	Selo PLANJE	39	7	9	x 70 = 630	4.399
	1600		75		10	x 90 = 900	4.795
2	1570	Mahala MRKOTIĆ	20	5	21	x 70 = 1.470	3.991
	1600	(od s. Planje)	29	3	21	x 90 = 1.890	3.990
3	1570	Selo GORNJA MOD-	45	11	17	x 70 = 1.190	5.113
	1600	RIČA ili KALOŠEVIĆ	49	3	18	x 90 = 1.620	5.513
4	1570	Mahala KRUŠČICA	13	7	7	x 70 = 490	3.147
	1600	(od s.G.Modriča)	5		10	x 90 = 900	3.396
5	1570	Mahala DONJA RADNJA	2		13	x 70 = 910	1.512
	1600	(od s. G. Modriča)	3		26	x 90 = 2.340	2.043
6	1570	Mahala GORNJA RADNJA	5		23	x 70 = 1.610	2.785
	1600	(od s. G. Modriča)	8	4	35	x 90 = 3.150	3.208
7	1570	Mahala CEROVICA	1		8	x 70 = 560	2.445
	1600	(od s. G. Modriča)			14	x 90 = 1.260	1.928
8	1570	Selo DONJA MODRIČA	7		7	x 70 = 490	1.621
	1600	ili UKRINICA	15		10	x 90 = 900	2.399
9	1570	Mahala HLIB (LJEB)	(Godine 1570. još se ne spominje; neselj. kasnije)				
	1600	(od s. D. Modriča)			10	x 90 = 900	985
10	1570	Mahala HRASTUŠA	2		12	x 70 = 840	1.875
	1600	(od s. D. Modriča)	2		14	x 90 = 1.260	1.875
11	1570	Mahala OSIVICA	2		13	x 70 = 910	1.235
	1600	(od S. D. Modriča)	2		25	x 90 = 2.250	1.556
12	1570	Selo OMANJSKA	5	1	39	x 70 = 2.730	4.411
	1600		5		48	x 90 = 4.320	4.534

Red. broj	Godina	Naselja	Stanovništvo: Muslimani Domova	Muslimani Mudžer.	Hrišćani Domova	Filurija (državni porez)	Prihod vakufa (Naturalni i novčani porezi, osim filurije)
13	1570	Mahala NAKLJEVIĆI (od s. Omanjske)	7	4	16	x 70 = 1.120	2.907
	1600		12		25	x 90 = 2.250	2.983
14	1570	Mahala LEŠICA? (LEŠNICA) (od s. Omanjske)	31	6	15	x 70 = 1.050	4.355
	1600		38	5	18	x 90 = 1.620	4.795
15	1570	Mahala VRANJAK (od s. Omanjske)			7	x 70 = 490	1.032
	1600				7	x 90 = 630	970
16	1570	Selo ČESLICA ili POJEZNA	3	1	31	x 70 = 2.170	4.570
	1600				62	x 90 = 5.580	4.845
17	1570	Mahala DEDELOVCI (od s. Česlice)	3		30	x 70 = 2.100	3.290
					2	x 40 prišlaci	
	1600		2		1	x 60	
					54	x 90 = 5.000	3.448
18	1570	Mahala BRESTOVO (od s. Česlice)		3	16	x 70 = 1.120	2.195
	1600				31	x 90 = 2.790	2.222
19	1570	Mahala OSTRUŽNJA GORNJA i DONJA		pusto		p u s t o	
	1600		13		42	x 90 = 3.780	1.686
20	1570	Mahala CRNICA (CRNČA) (od s. Česlica)		pusto		pusto	
	1600			pusto		pusto	
21	1570	Beytul–mal ve mal–i gaib ve mal–i mefkud ve yuva ve kaçkun der evkaf–ī mezbure					200
	1600						300
	1570	UKUPNO	185	45	284	x 70 = 19.880	51.101
	1600	UKUPNO	183	18	473	x 90 = 43.340	57.467

da i nešto brži razvitak gradskih naselja Tešnja i Doboja to se, bez sumnje, izvjestan broj muslimanskih domaćinstava selio u grad. Takvo kretanje seoskog stanovništva u vezi s razvitkom gradskih naselja poznato je i u svima drugim nahijama. Zbog toga se ovdje pokazuje brojno stanje muslimanskog stanovništva u posljednje tri decenije XVI stoljeća uglavnom nepromijenjeno. Treba još napomenuti da ovdje nisu uzeta u obzir ratna stanja, tj. činjenica da je muslimansko stanovništvo moralo aktivno da učestvuje u ratnim akcijama na raznim stranama Osmanske imperije i brojno se smanjivalo.

Hrišćansko stanovništvo, međutim, znatno se povećalo, gotovo udvostručilo. Od 284 kuće u 1570. godini povećao se taj broj do 1600. godine na 473 kuće. U tim ciframa upravo je izražen proces mijenjanja strukture stanovništva. Budući da su se vakufski prihodi koji su se sastojali od zemljoradničkih proizvoda u tome međuvremenu samo neznatno povećali (od 51.101 na 57.467 akči) značilo bi da doseljavano stanovništvo nije bilo ratarsko. Ono je, kako smo već i istakli, bilo vlaško, tj. stočarsko, o čemu, dakle, govore i ti podaci o vakufskim prihodima. Znamo da su to bili vlasi koji su se ovamo širili iz maglajske nahije, odnosno vlasi porijeklom iz Hercegovine (Banjani i drugi) pravoslavne vjere, o čemu sam dokaze iznio na drugom mjestu.

U podgrađu tešanjske tvrđave sve do turskog osvojenja Bosne, postojao je franjevački samostan sa "crkvom sv. Jurja" koja se spominje 23. marta 1461. godine. Crkvu je sagradio "plemić Radivoj Krstić" [38], identičan, svakako, s ranije spomenutim vojvodom Radivojem, bratom kralja Tomaša. Na osnovu tog podatka, kao i na osnovu toga što je tešanjsko područje sve do turskog osvojenja bilo pod vlašću Mađara, govori o tome da je tešanjsku nahiju naseljavao katolički živalj koji se uglavnom bavio zemljoradnjom. Budući da se crkva u Tešnju poslije turskog osvojenja više ne spominje i budući da imamo jasne podatke u turskim popisima iz druge polovine XVI stoljeća o znatnijoj imigraciji vlaškog – stočarskog stanovništva, proizlazi da je zatečeno zemljoradničko stanovništvo tim imigracijama novog stanovništva došlo u nepovoljniji položaj. Ukratko, želim da kažem da demografske promjene u ovoj nahiji koje su se dogodile u XVI stoljeću imaju karakter koliko društveno–ekonomskih promjena (zemljoradnik–stočar) toliko i konfesionalnih, tj. pravoslavno stanovništvo se u tome vremenu upravo doseljava.

Na kraju, potrebno je da odgovorimo na pitanje: Kakvo mjesto su od početka imali vakufski posjedi u tešanjskoj nahiji u odnosu na prihode svih ostalih dobara Husrev–begova vakufa? Na to pitanje možemo pružiti konkretan odgovor tek nepunih sedam decenija nakon utemeljenja ovog vakufa. Kako je već istaknuto, takvi podaci sadržani su u sačuvanom obračunu, zavedenom u opširnom defteru bosanskog sandžaka iz 1600. godine. Među dobrima tog velikog vakufa, rasutim na šest različitih strana, vakufski prihodi u tešanjskoj nahiji stajali su na drugom mjestu. Najznačajnije prihode donosile su, svakako, uvakufljene nekretnine i pokretni imetak u Sarajevu: 188.754 akče; zatim prihodi u tešanjskoj nahiji: 57.453; u skradinskom kadiluku: 52.867; u jajačkoj nahiji: 25.338; u Paša sandžaku (Edrena): 12.711 i u požeškom sandžaku: 10.632. Tako su cjelokupni prihodi Husrev–begova vakufa te godine iznosili: 347.455 akči, a cjelokupni rashodi: 278.878 akči [38]. Razlika (višak) je, dakle, iznosila: 68.577 akči.

Potrebno je još da objasnimo slijedeće: zašto se u popisu ovog vakufa u tešanjskoj nahiji u obadva navedena deftera (1570 i 1600) ističe da se svi ti prihodi *zavješaju*

38) Fermendžin, Acta Bosnae, 242.

za Husrevbegov imaret u Sarajevu. Ne samo to, nego se u spomenutim popisima isto to naglašava i za vakufske prihode u jajačkoj nahiji, kao i one u skradinskom kadiluku. Mislim, jednostavno zbog toga što su naturalni prihodi s tih vakufskih zemalja dobrim dijelom faktički konzumirani u samom imaretu (brašno, maslo, med). Osim toga, rashodi samog imareta, kao i objekata (kuhinja, spremnica, ambar) i službi koje su mu služile, iznosili su gotovo toliko koliko su iznosili svi ostali rashodi tog vakufa. Tako je od cjelokupnih rashoda (278.878) na troškove imareta otpadalo: 138.658 akči, a na sve ostalo, dakle, 140.220 akči godišnje.

SUMMARY

GAZI HUSREV-BEY'S FOUNDATIONS IN THE ADMINISTRATIVE DISTRICT OF TEŠANJ IN XVI CENTURY

This work represent an interesting survey of countries and settlements in the administrative district of Tešanj in XVI century which belonged to the Husrev–bey's foundatin. The author gave first the historical survey of the expansion and fastening of the Turkish power, and then, toward Turkish listing defters from 1540 to 1600, gave the analytic review of foundation's villages and their incomes in this administrative district. To compare the earliest statistical data from Husrev–bey's foundation with datums in aforesaid listings, he brightened up not only topographic development of settlements, but also the settling of this district and its demographic structure. Quoting all settlements in this administrative district (45 settlements) the author gave at the same time the teritorial compass of the administrative district of Tešanj, the unknown fact till now. From that number 21 settlements belonged to Husrev–bey's foundation, so almost a half of settled places in this administrative district.

It is necessary to mention that those foundation's properties in Tešanj's administrative district were very important comparing them with the other estates of Husrevbey's foundation that were situated in six different directions. This foundation had its preperties, besides Sarajevo – where cultural, educational and other objects were built, also in administrative district of Tešanj and Jajce, in Skradin Cadiluc and in sanjak of Požega and Paša (Jedrene). The foundation's incomes in the administrative district of Tešanj were on the second place, after Sarajevo, and amount to 27453 akčes yearly.

---

39) BBA, TD No 479, fo 347.